

“Hoe ervaart de leerling een cultuur georiënteerde MVT-leesvaardigheidles?”

Een Praktijkgericht Onderzoek naar de invloed van cultuur in het MVT-leesonderwijs uitgevoerd door Evelien Frijters (3218090 – Frans), Sjoerd Janssen (3218104 – Frans) en Dorien Lentferink (3457303–Duits).

‘Niet alweer die teksten’. Een vaak gehoorde reactie van leerlingen wanneer de docent vermeldt leesvaardigheid te gaan oefenen. De leerlingen vinden de teksten vaak saai, niet levend; het blijven voor hen woorden die op papier zijn gedrukt. Ook de lesmethode lukt het niet om de tekst te laten leven; de kennismaking met land en cultuur blijft kunstmatig. In dit Praktijkgericht Onderzoek, ter afsluiting van onze Educatieve Master, wordt verzocht om door middel van het inbrengen van cultuur in de leesvaardigheidles, de teksten voor de leerlingen aantrekkelijker en levendiger te maken. Hoe ervaart de leerling deze cultuur georiënteerde MVT-leesvaardigheidles; vinden zij leesvaardigheid nu wel interessant? Het doel van dit onderzoek is om een leesvaardigheidles te ontwerpen waarbij cultuur centraal staat en vervolgens te beoordelen hoe de leerling deze les ervaart.

Dit artikel is als volgt opgebouwd; allereerst zal het theoretisch kader worden geschetst, daarna zullen de inhoud van het onderzoek en de onderzoeksmethode nader worden beschreven. In het laatste deel van het artikel zullen de resultaten van het onderzoek en de hieraan verbonden conclusie(s) vermeld worden.

1. Waarom culturele componenten aan het MVT-onderwijs toevoegen? Een theoretische benadering.

Verskillende instanties en wetenschappers zijn van mening dat het belangrijk is om het cultuuraspect bij het leren van een vreemde taal een centrale rol toe te bedelen. In dit deel van ons onderzoek belichten we deze rol. Het Europees Referentiekader, in het leven geroepen door de Europese Unie, bevat richtlijnen over de invulling van cultuur bij het leren van een vreemde taal in de onderwijspraktijk. In dit deel van ons onderzoek komen deze adviezen aan de orde. Daarnaast zullen wij gebruik maken van de theorieën van Kwakernaak (2009), Humblé (2005) en de *interculturele competentietheorie* van Byram (1997).

Taal en cultuur gaan hand in hand als we bijvoorbeeld Michael Byram (1997) mogen geloven. Alleen met de toevoeging van het culturele aspect kunnen we een vreemde taal goed leren. Hij spreekt over de *interculturele competentie* die deel uit hoort te maken bij het aanleren van een vreemde taal. Deze competentie is opgedeeld in kennis, vaardigheden en houdingen. Deze bevatten vijf elementen:

- kennis van sociale groeperingen, hun producten en praktijken etc.;
- vaardigheden in het interpreteren en plaatsen van documenten of gebeurtenissen uit andere culturen;
- vaardigheid in het ontdekken van elementen van een andere cultuur en daarop reageren;
- attitudes;

- een kritisch cultureel bewustzijn.

In het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (2000: p. 7) wordt ook over deze competentie gesproken:

“In een interculturele benadering is een van de centrale doelstellingen van taalonderwijs het bevorderen van de positieve ontwikkeling van de gehele persoonlijkheid en het identiteitsbewustzijn van de leerder in reactie op de verrijkende ervaring van alles wat anders is in taal en cultuur. Het is aan de docenten/leerkrachten en de leerders zelf om de vele onderdelen weer te integreren tot een zich gezond ontwikkelend geheel.”

Het ERK ziet de taal als hét hoofdaspect van een cultuur, zeker in het tegenwoordig zo multiculturele Europa. Taal is volgens het ERK een middel om toegang te krijgen tot cultuurverschijnselen. Dit wordt als volgt verwoord:

“In iemands culturele competentie bestaan de verschillende culturen (nationaal, regionaal, sociaal) waartoe dat individu toegang heeft gekregen niet simpelweg naast elkaar; zij worden vergeleken en gecontrasteerd en gaan actieve intergemeenschappelijke actie aan die leidt tot een veelzijdiger, geïntegreerde multiculturele competentie, waarvan de meertalige competentie één component is, die ook weer interactie aangaat met andere componenten.” (ERK, 2000: p. 10)

Dit wordt verduidelijkt in de algemene competenties van het individu. Vooral in de existentiële competentie (*savoir-être*) wordt cultuur meerdere malen genoemd. In deze competentie draait het om de visie van een individu op anderen, ondersteund door de daarbij behorende individuele eigenschappen, karaktertrekken en attitudes. Juist hier worden culturele verschillen duidelijk.

We hebben bij het gebruiken van taal te maken met *communicatie*. Dit is het belangrijkste doel bij het aanleren van een vreemde taal. In het ERK wordt daarom veel aandacht besteed aan de invulling van de communicatie bij het aanleren van een taal. Cultuur speelt bij dit begrip ook een rol. Een term die we terugvinden in het ERK is *interculturaliteit* (ERK, 2000: p. 43). Dit is een ontwikkeling die een leerder doormaakt als hij een andere taal leert. Naast zijn eigen cultuur maakt hij kennis met een nieuwe cultuur. Aan de huidige cultuur van de leerder wordt een stukje onbekende cultuur toegevoegd, maar daarbij gaat de huidige cultuur (kennis van o.a. moedertaal en bijbehorende cultuur) uiteraard niet verloren. Het intercultureel bewustzijn wordt vergroot en de persoonlijkheid ontwikkelt zich in een complexere richting. Taal wordt in verschillende situaties gebruikt. Zo kennen we het persoonlijke en publieke domein, maar ook het professionele en educatieve domein. Deze domeinen zijn niet strikt gescheiden maar lopen door elkaar heen. Het ERK raadt aan om van te voren te bepalen met welke situaties de leerder te maken kan krijgen of welke situaties van belang zijn met betrekking tot het aanleren van de taal. In het voortgezet onderwijs hebben we daar uiteraard mede de lesmethode voor waarin verschillende onderwerpen/situaties aan bod komen, die tevens gekoppeld zijn aan de niveaus van het Europees Referentiekader.

De centrale vraag in ons onderzoek is: “Welke rol speelt cultuur bij deze situaties?” Dit wordt door het ERK ondergebracht in een reeks competenties die de leerder van de vreemde taal moet ontwikkelen. Binnen deze competenties wordt gesproken over *kennis van de wereld* en *sociaal-culturele kennis*. Kennis van de wereld omvat een breed scala aan kennis en is veel beter ontwikkeld bij volwassenen. Voorbeelden zijn kennis over politiek, belangrijke gebeurtenissen en topografische

kennis. Het is goed om stil te staan bij de kennis waarover de leerder al bezit, alvorens iets nieuws aan te leren. De sociaal-culturele kennis wordt door het ERK gezien als “[...] kennis van de maatschappij en cultuur van de gemeenschap waarin de taal wordt gesproken, ook een aspect van kennis van de wereld” (ERK, 2000: p. 96). Dit onderdeel verdient speciale aandacht omdat cultuur “buiten de bestaande ervaring van de leerder valt”. Daarnaast kan deze door stereotypen vervormd zijn. Tijdens de lessen kunnen de volgende aspecten belicht worden:

- het dagelijks leven, met o.a. eten en drinken, feestdagen, werktijden en gewoonten;
- leefomstandigheden, met woonomstandigheden, sociale voorzieningen;
- interpersoonlijke verhoudingen, met o.a. verhoudingen tussen sociale klassen, gemeenschappen, leeftijdsklassen en verhoudingen in beroepssituaties;
- waarden, overtuigingen en houdingen, met o.a. politiek, maatschappelijke klasse, kunst, beroepsgroepen en nationale identiteit;
- lichaamstaal;
- sociale conventies, over o.a. kleding, gedrags- en gespreksconventies en maaltijden;
- ritueel gedrag: geboorten, overlijden, religies, maar ook feesten en festivals.

Dit kan niet zonder *intercultureel bewustzijn*, het besef dat er verschillen bestaan tussen de *wereld van oorsprong* en de *wereld van de doelgemeenschap* zoals het ERK dit verwoordt. Dit is van belang om verschillen en overeenkomsten in de juiste context te plaatsen. Bij het leren over een nieuwe situatie is het van belang om stil te staan over welke voorkennis de leerder al beschikt en de kennis waarover hij of zij al moet beschikken. Daarnaast moet er volgens het ERK aandacht zijn voor de ervaring en kennis van het sociale leven die de leerder zal moeten verwerven om aan de eisen van communicatie in de tweede taal te kunnen voldoen.

De interculturele vaardigheden die hierop van toepassing zijn, worden als volgt in het ERK omschreven (ERK, 2000: p. 98):

- het vermogen om de oorspronkelijke cultuur en de buitenlandse cultuur met elkaar in verband te brengen;
- cultuurgevoeligheid en het vermogen om verschillende strategieën toe te passen in contacten met mensen uit andere culturen;
- het vermogen om de rol van cultureel intermediair te vervullen tussen de eigen cultuur en de buitenlandse cultuur, en om doeltreffend om te gaan met interculturele misverstanden en conflictsituaties;
- het vermogen om boven stereotiepe verhoudingen te (gaan) staan.

Het ERK biedt dus enorm veel informatie betreffende cultuur in de MVT-les. Maar over de manier waarop dit nou daadwerkelijk toegepast moet worden, doet zij geen uitspraken. Humblé (2005, p. 25) is het eens met het idee dat cultuur een essentieel onderdeel van een vreemde taalles hoort te zijn. Het is het meest geschikte podium om leerlingen met cultuur in aanraking te laten komen: *“De vreemdetaal is een van de belangrijkste plaatsen waar de cultuur wordt doorgegeven, en die cultuur motiveert de student. Taal reduceren tot “functies” helpt de verspreiding van de beschaving niet en demotiveert de studenten.”*

Wordt de taal in onze middelbare scholen niet teveel gereduceerd tot functies? In principe niet. Volgens Kwakernaak (2009, p. 377) is het in een scholige context een algemeen geaccepteerd

gegeven dat het beheersen van de vreemde taal geen doel op zichzelf is. Elk schoolvak moet de leerling namelijk bijstaan in de ontwikkeling tot burger in onze (internationaal georiënteerde) maatschappij. Kwakernaak stelt daarom dat leerlingen niet alleen kennis van land en volk moeten hebben, maar ook internationale competentie. Deze competentie houdt in dat leerlingen naast kennis over het vreemde land en volk ook over vaardigheden moeten beschikken waarmee ze kennis over het land en volk kunnen vergaren. Tevens worden leerlingen geacht een houding te ontwikkelen die hen in internationale contacten niet blokkeert, maar juist steunt en stimuleert.

Daar het beheersen van de moderne vreemde taal geen hoofddoel is, behoort volgens Kwakernaak het ontwikkelen van de eerder genoemde interculturele competentie een hoofd- of kernvak te zijn. De realiteit blijkt echter anders; het aandacht schenken aan de onbekende, andere cultuur wordt hooguit uitgevoerd wanneer er nog tijd over is, nadat alle woordjes- en grammatica-oefeningen gemaakt en nagekeken zijn. Kwakernaak oppert het idee om per schoolniveau lijsten te ontwikkelen waarin concrete en toetsbare leerdoelen op het gebied van interculturele competentie genoemd worden. Over de inhoud van deze lijsten zou iedereen (leraren, uitgeverijen) het eens moeten zijn, waardoor een brede ondersteuning van deze integratie van interculturele competentie in de les mogelijk wordt.

Uit bovenstaande theorieën wordt duidelijk dat alle geciteerde personen/instanties het belang van cultuur bij het aanleren van een moderne vreemde taal, onderstrepen. Taal kan niet zonder woordjes en grammatica. Maar taal kan net zo min zonder cultuur. Hoe hoort de invulling hiervan te zijn bij het aanleren van een vreemde taal als Frans of Duits in het voortgezet onderwijs? Daar hebben wij antwoord op gegeven in dit theoretisch kader. Aan de hand van deze theorie hebben wij onze 5 hoofdvariabelen van ons onderzoek geselecteerd. Veelgenoemd is het ontwikkelen van een *interculturele competentie* (hoofdvariabele 3), een competentie die bij volwassenen beter ontwikkeld is dan bij niet-volwassenen. De laatstgenoemde groep is onze doelgroep. Leerlingen moeten *kennis van de wereld* opdoen. Ze moeten leren *reflecteren* tussen hun eigen bekende wereld en de (onbekende) wereld van een ander zonder dat *stereotypen* daarbij overheersen. Het hoort een ontdekkingsreis te zijn waarbij verschillen door de leerling in de *juiste context* (hoofdvariabele 4) geplaatst worden. Leerlingen moeten kunnen reageren op verschillen die ze opmerken. Het ontwikkelen van een *kritisch cultureel bewustzijn* is net zo belangrijk als het aanleren van grammatica of het uit het hoofd leren van woordjes, zo niet belangrijker. Een andere competentie die ontwikkeld dient te worden is de *savoir-être* (hoofdvariabele 5), waarin het draait om de visie van het individu op anderen, waarbij de culturele verschillen duidelijk worden. Het ERK toont dat onderwerpen die daarbij aan de orde komen, heel divers kunnen zijn. Dat biedt voldoende mogelijkheden voor het ontwikkelen van een MVT-les waarbij reflecteren op cultuur het *hoofddoel* (hoofdvariabele 1) is. Daarnaast hebben we gezien dat de laatste jaren de focus van het vreemde taalleren meer op de *communicatie* (hoofdvariabele 2) is komen te liggen. Dit is dan ook essentieel om terug te laten komen in de lessen.

2. De opzet en analyse van het onderzoek

In dit gedeelte zullen wij allereerst de onderzoeksvraag behandelen. Hierna volgt meer informatie over onze onderzoeksgroep en over de manier waarop wij onze resultaten hebben geanalyseerd. Vervolgens beschrijven wij de variabelen die van toepassing zijn op het onderzoek. Daarna volgen de beschrijving van ons lesontwerp en de lijst met stellingen die de leerlingen hebben ingevuld na de les.

De onderzoeksvraag:

Aan de hand van de bovenstaande, behandelde theorie hebben we de volgende onderzoeksvraag opgesteld die als leidraad voor ons onderzoek dient: "Hoe ervaart de leerling een cultuur georiënteerde MVT-leesvaardigheidles?".

De onderzoeksgroep:

De keuze voor ons onderzoek is gevallen op de bovenbouw van het VWO. Deze leerlingen zijn al iets verder in de culturele ontwikkeling dan hun medeleerlingen uit de onderbouw, waardoor we meer uitdagende lessen kunnen samenstellen die leerlingen aanzetten tot een actieve leerhouding in de klas waarbij interactie een rol speelt. Daarnaast is leesvaardigheid erg belangrijk in de bovenbouw, gezien het feit dat het Centraal Schriftelijk Examen, dat voor 50% meetelt met het eindcijfer, in zijn geheel uit leesvaardigheid bestaat. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door drie LIO's met elk hun eigen klassen was het niet mogelijk om drie klassen te selecteren uit hetzelfde leerjaar. Er namen twee VWO 4-klassen deel en één VWO 5-klas. Eén VWO 4-klas krijgt Duits, de andere twee participerende klassen krijgen Frans. We beseffen dat we door deze verschillen enigszins voorzichtig moeten zijn met het formuleren van onze conclusies. Het onderzoek vond plaats op drie verschillende middelbare scholen: het Markland College in Oudenbosch, het Stedelijk Lyceum 't Kottenpark in Enschede en het Niftarlake College in Maarssen. In totaal deden 68 leerlingen mee; waarvan 49 uit VWO 4 (25 voor Duits, 24 voor Frans) en 19 leerlingen Frans uit VWO 5.

De onderzoeksmethode:

De kern van dit onderzoek is beschrijvend en ontwerpend van aard. Dit tweeledig karakter heeft als doel het ontwerpen van uitdagende leesvaardigheidlessen en het peilen van de ervaringen van leerlingen, betreffende deze lessen. De leerling heeft dus de door ons ontworpen les beoordeeld. Hoewel in een beschrijvend onderzoek hypothesen en theorie in principe niet aan de orde zijn, werd door het tweeledig karakter van ons onderzoek wel gebruik gemaakt van theorie over het onderwerp. Voor ons was het van belang dat de door ons gegeven lessen inhoudelijk zo min mogelijk van elkaar afweken. Daardoor kunnen verschillen beter verklaard worden. Voor de dataverzameling werd een lijst met stellingen opgesteld, die de leerlingen aan het einde van de les hebben ingevuld. Voorzichtigheid is echter geboden aangezien we vooraf geen pilot hebben uitgevoerd, omdat deze aan een uit te voeren les gekoppeld moet zijn, wilden we er een relevante pilot van maken. De lijst met stellingen wordt in de volgende paragraaf uitgebreider behandeld. Uiteraard zullen er altijd verschillen zijn binnen een heterogene groepsamenstelling. Om hierop in te spelen, werden de lessen opgenomen en door ons geanalyseerd. Het filmen van de les vond op docentgerichte manier plaats. De docent werd gefilmd met als doel zijn/ haar handelen vast te leggen en hiermee eventuele verschillen tussen de resultaten van de drie klassen te kunnen verklaren. Op deze manieren konden wij de door ons ontworpen les beoordelen vanuit de invalshoek van de leerling. We zullen in de analyse ook kort vanuit docentperspectief oordelen. Na afloop van de lessen zijn de resultaten van de lijst met stellingen in SPSS verwerkt. Daarbij zijn de gemiddelden van alle leerlingen samen genomen, maar is ook een opdeling gemaakt tussen leerlingen Frans en Duits en tussen leerjaar 4 en leerjaar 5. Naast de gemiddelden zijn ook de standaarddeviaties berekend. Hoewel het geen doel is van dit onderzoek om verschillen tussen leerlingen Frans en leerlingen Duits of verschillen tussen de twee leerjaren aan te tonen, is er wel berekend of er significante verschillen zijn om een totaalbeeld te krijgen. Ondanks het beschrijvend karakter hebben we toch een begin gemaakt met het zoeken

naar verklaringen bij de resultaten uit de vragenlijst. Maar we beseffen dat dit niet meer dan vermoedens kunnen zijn.

Het lesontwerp:

Bij de totstandkoming van het lesontwerp hebben we gekeken naar de vijf hoofdaspecten van cultuur die we in de laatste alinea van het theoretisch kader benoemd hebben. Samengevat zijn dit de volgende aspecten:

- 1 Cultuur als hoofddoel. Grammatica en woordenschat zijn ondergeschikt.
- 2 Richt je op een specifiek aspect van communicatie (zoals vermeld in het ERK).
- 3 De interculturele competentie van de taalleerder moet ontwikkeld worden.
- 4 Bied de taalleerder een situatie waarin hij/ zij het geleerde in de juiste context plaatst.
- 5 Laat de taalleerder reflecteren tussen zijn 'eigen wereld' en de wereld van de ander.

Een toelichting bij ieder aspect:

1. Cultuur vormt het hoofddoel van deze les. Grammatica, vocabulaire en andere onderdelen van het aanleren van een vreemde taal zijn in deze les ondergeschikt (maar worden niet vergeten).
2. In de cultuur georiënteerde MVT-leesvaardigheidlessen wordt één of worden meerdere van de volgende aspecten van communicatie belicht: 'het dagelijks leven', 'leefomstandigheden', 'interpersoonlijke verhoudingen', 'waarden, overtuigingen en houdingen', 'lichaamstaal', 'sociale conventies' of 'ritueel gedrag'. De keuze hiervan wordt afgebakend door de docent.
3. De geselecteerde leestekst moet een nuttige bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de interculturele competentie van de leerling. De docent, die over een beter ontwikkelde interculturele competentie beschikt, maakt een afweging voor de meest geschikte tekst en staaft deze aan de niveaus volgens het Europees Referentiekader (ERK).
4. Bij de geselecteerde leesteksten wordt gezorgd dat leerlingen het verhaal in de juiste context kunnen plaatsen. Afhankelijk van de tekst wordt een introductie en/of extra materiaal m.b.t. de te analyseren tekst aangeboden door de docent. Ook de vragen die over de tekst gesteld worden, moeten bijdragen aan het plaatsen in de juiste context. De docent houdt hierbij rekening met de voorkennis waarover de leerling beschikt/hoort te beschikken. De leerling moet onderscheid kunnen maken tussen de realiteit en stereotypen om tot een juiste context te komen.
5. De leerling moet de ruimte krijgen om te kunnen reflecteren tussen zijn 'eigen wereld' en de wereld die in de leestekst gepresenteerd wordt (savoir-être). De leerling leert om doeltreffend om te gaan met interculturele misverstanden en conflictsituaties. De docent houdt hier rekening mee bij het selecteren van een geschikte leestekst en met de vragen die aan de leerling gesteld worden.

De drie leesvaardigheidlessen hebben allen dezelfde opzet, zodat een vergelijking mogelijk is. Een verschil in tekstniveau en – inhoud is echter niet te vermijden, waardoor wij, zoals reeds vermeld,

voorzichtig moeten zijn bij het trekken van conclusies. In alle klassen zijn examenteksten gebruikt, inclusief de bijbehorende opgaven. Deze examenopgaven zijn aangevuld met eigen opgaven (reflecterende opdrachten) die de klassikale discussie over nationale identiteit en stereotypen moest stimuleren. Om de tekstkeuze af te bakenen valt het onderwerp van de examenteksten die zijn gebruikt tijdens de lessen onder één noemer: waarden, overtuigingen en houdingen (nationale identiteit), zoals in punt twee hierboven, nader beschreven.

De teksten zijn:

- VWO 4, Frans : « Que pensent-ils des jeunes Français » (CSE HAVO 2007 – I)
- VWO 4, Duits : « Für uns war Holland ein Hype » (CSE HAVO 2011 – I)
- VWO 5, Frans: « Bienvenue chez les Frenchies » (CSE VWO 2011 – II)

De volgende lesopzet is in alle lessen uitgevoerd in mei 2012. Hier is niet van afgeweken door de drie docenten.

1. Introductie op het onderwerp en activeren van de voorkennis d.m.v. het gebruik van een kort filmpje met betrekking tot stereotypering van het desbetreffende land (Duitsland of Frankrijk).
2. Introductie op de examentekst.
3. Leerlingen lezen de tekst en maken de bijbehorende vragen.
4. Nadat de examenvragen zijn behandeld zullen reflecterende vragen worden besproken. Aan de hand van deze vragen zal een klassendiscussie worden gestimuleerd over vooroordelen en stereotypen. Tevens zal een vergelijking met vooroordelen over Nederland worden gemaakt.

Als laatste onderdeel in deze lesopzet wordt de vragenlijst door de leerlingen beantwoord.

De variabelen en de vragenlijst:¹

In ons onderzoek hebben wij ons gefocust op de beoordeling van de leesvaardigheidles die wij aan de hand van bovenstaand lesontwerp ontworpen en uitgevoerd hebben. De leerlingen oordeelden over vijf culturele aspecten die in het lesontwerp nader zijn toegelicht. Deze aspecten zijn omgezet in hoofdvariabelen. De hoofdvariabelen luiden als volgt: cultuur als hoofddoel, communicatieaspect, interculturele competentie, context en savoir-être. Deze hoofdvariabelen bevatten een aantal aspecten die volgens onze theorie onderverdeeld kunnen worden in aparte subvariabelen. Hierdoor krijgen we het volgende schema:

Hoofdvariabele	Subvariabele
1. Cultureel hoofddoel:	Geen
2. communicatie-aspect:	2A Relevantie
	2B Afbakening
3. Interculturele competentie:	3A Kennis van sociale groeperingen

¹ Een kopie van de vragenlijst is als bijlage 1 aan dit artikel toegevoegd.

	3B Vaardigheden
	3C Houdingen
4. Context:	4A Voorkennisactivering
	4B Uitsluiten stereotypen
5. Savoir-être:	5A Reflectie
	5B Betrokkenheid 'Eigen wereld'

Aan de hand van deze variabelen hebben we stellingen geformuleerd voor de vragenlijst. De vragenlijst bestaat in totaal 41 stellingen. De antwoorden zijn verdeeld in de schaal 1 tot 5, waar 1 gelijk staat aan 'helemaal niet mee eens' en 5 gelijk staat aan 'helemaal mee eens'. Daarnaast hadden leerlingen de mogelijkheid om 'niet van toepassing' te antwoorden. Dit om te voorkomen dat leerlingen teveel naar 3 (neutraal) zouden neigen als ze het niet weten. Op deze manier hadden de leerlingen de keuze om de nul te omcirkelen. De leerlingen hebben de vragenlijst aan het einde van de leesvaardigheidles ingevuld. De vragenlijst is verdeeld in 3 delen.

Deel A bevat algemene vragen over de leerling (leeftijd, geslacht, etc.) en stellingen over de mening van de leerling over leesvaardigheid en het leren van een vreemde taal in het algemeen.

Deel B bevat de stellingen waarin de hoofd- en subvariabelen zijn opgenomen. Per variabele zijn drie stellingen geformuleerd. Om te voorkomen dat de leerling werd beïnvloed door de onderlinge overeenkomst tussen deze stellingen, zijn ze in willekeurige volgorde in de vragenlijst opgenomen.

Deel C bevat stellingen betreffende de beoordeling van de les. Enkele componenten zijn leerzaam, moeilijkheidsgraad, interesse, en of de leerling nogmaals op deze manier leesvaardigheid zou willen trainen. De variabelen van dit deel van de vragenlijst zijn dus de eigenschappen die zij aan de les toekennen.

3. Wat zijn de resultaten van ons onderzoek?

Zoals hierboven reeds beschreven, hebben de leerlingen aan het einde van de cultuur georiënteerde leesvaardigheidles een vragenlijst ingevuld waarin hen 41 stellingen omtrent deze les werden voorgelegd. In dit gedeelte zullen wij allereerst de resultaten van de vragenlijsten laten zien en deze analyseren². Daarna zullen wij, als docenten, onze ervaringen over deze manier van leesvaardigheid trainen uiteenzetten en ons lesontwerp analyseren.

Resultaat vragenlijsten leerlingen

De resultaten worden per deel (A, B of C) en per variabele gepresenteerd. Per stelling geven wij het gemiddelde (M) aan voor de taal (Frans of Duits) en voor het leerjaar (4 of 5 VWO). Daarnaast wordt ook de standaarddeviatie (SD) vermeld, die het gemiddelde van de verschillenden van alle scores ten opzichte van het gemiddelde (M) aantonen. Bij een grote standaarddeviatie is de spreiding rond het gemiddelde groter. Een kleine standaarddeviatie wil zeggen dat de spreiding rond het gemiddelde kleiner is. Dat laatste is beter. Er is steeds sprake van de volgende aantallen leerlingen:

² De gemiddelden en standaarddeviaties per stelling, zijn terug te vinden in bijlage 2 van dit artikel

Alle leerlingen: N= 67

Frans: N = 43

Duits: N = 24

Leerjaar 4: N = 48

Leerjaar 5: N = 19

De stellingen van deel A hadden voornamelijk als doel om de beleving van de leerling van het leren van een moderne vreemde taal te toetsen en hun mening over leesvaardigheid te peilen. Wij hebben de volgende resultaten gevonden:

1: Het leren van een vreemde taal is plezierig		
	<u>M</u>	<u>(SD)</u>
Alle leerlingen:	3,15	(0,99)
Frans:	3,09	(1,07)
Duits:	3,25	(0,85)
Leerjaar 4:	3,31	(0,95)
Leerjaar 5:	2,74	(1,00)

2: Het is belangrijk om Frans op school te leren		
	<u>M</u>	<u>(SD)</u>
Alle leerlingen:	3,19	(0,97)
Frans:	3,00	(0,98)
Duits:	3,54	(0,88)
Leerjaar 4:	3,37	(0,96)
Leerjaar 5:	2,74	(0,87)

3: De cultuur van Frankrijk/ Duitsland wekt mijn interesse		
	<u>M</u>	<u>(SD)</u>
Alle leerlingen:	2,48	(1,05)
Frans:	2,70	(1,10)
Duits:	2,08	(0,83)
Leerjaar 4:	2,42	(0,96)
Leerjaar 5:	2,63	(1,26)

4: Leesvaardigheid is een belangrijk onderdeel van het leren van een vreemde taal		
	<u>M</u>	<u>(SD)</u>
Alle leerlingen:	3,93	(0,82)
Frans:	4,05	(0,62)
Duits:	3,71	(1,08)
Leerjaar 4:	3,90	(0,86)
Leerjaar 5:	4,00	(0,75)

5: Leesvaardigheid is een sterk punt van mij binnen het vak Frans/ Duits		
	<u>M</u>	<u>(SD)</u>
Alle leerlingen:	3,10	(1,16)
Frans:	2,95	(1,17)
Duits:	3,38	(1,10)
Leerjaar 4:	3,21	(1,05)
Leerjaar 5:	2,84	(1,39)

Uit onze gegevens van **deel A** (vraag 1 t/m 5 van de vragenlijst) blijkt dat leerlingen het leren van een vreemde taal als plezierig ervaren, zij het niet heel overtuigend: de leerlingen gaven gemiddeld een 3,15 waar de score 3,00 een 'neutraal' antwoord is. Uit de cijfers blijkt dat leerlingen Duits het leren van de vreemde taal als plezieriger ervaren dan de leerlingen van Frans. Ook vinden de leerlingen Duits het belangrijker om Duits te krijgen op school dan de leerlingen Frans het belangrijk vinden om Frans te krijgen (3,54 voor Duits tegenover 3,00 voor Frans). Wel vinden leerlingen Frans de Franse cultuur interessanter dan de leerlingen Duits de Duitse cultuur (2,70 voor Frans ten opzichte van 2,08

voor Duits). Alle groepen vinden daarnaast leesvaardigheid een belangrijk onderdeel bij het leren van een moderne vreemde taal: alle leerlingen gaven gemiddeld een score van 3,39. Daarnaast geven voornamelijk leerlingen uit 5 VWO aan dat leesvaardigheid geen sterk punt van hen is (2,84), terwijl 4 VWO leerlingen deze stellingen positiever beantwoorden (3,21).

De stellingen bij deel B zijn voornamelijk geconcentreerd rondom de theorie uit ons theoretisch kader. Per hoofd- en subvariabele presenteren wij nu de onderzoeksresultaten. Iedere tabel begint met de scores voor de hoofdvariabelen. De resultaten van de bijbehorende stellingen zijn terug te vinden in bijlage 2.

Hoofdvariabele 1: Cultureel hoofddoel	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,84	(0,69)
Frans:	3,81	(0,56)
Duits:	3,89	(0,70)
Leerjaar 4:	3,92	(0,64)
Leerjaar 5:	3,63	(0,50)
Hoofdvariabele 2: Communicatieaspect	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,64	(0,60)
Frans:	3,75	(0,58)
Duits:	3,25	(0,65)
Leerjaar 4:	3,73	(0,63)
Leerjaar 5:	3,40	(0,47)
Subvariabele 2A: Relevantie	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,49	(0,76)
Frans:	3,71	(0,58)
Duits:	3,10	(0,88)
Leerjaar 4:	3,53	(0,85)
Leerjaar 5:	3,40	(0,42)
Subvariabele 2B: Afbakening	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,79	(0,74)
Frans:	3,79	(0,71)
Duits:	3,79	(0,79)
Leerjaar 4:	3,94	(0,70)
Leerjaar 5:	3,40	(0,69)

Hoofdvariabele 3: Interculturele competentie	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,14	(0,63)
Frans:	3,35	(0,57)
Duits:	2,77	(0,56)
Leerjaar 4:	3,15	(0,70)
Leerjaar 5:	3,13	(0,41)
<i>Subvariabele 3A: Kennis van sociale groeperingen</i>	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,47	(0,68)
Frans:	3,37	(0,71)
Duits:	2,91	(0,66)
Leerjaar 4:	3,26	(0,78)
Leerjaar 5:	3,07	(0,55)
<i>Subvariabele 3B: Vaardigheden</i>	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,26	(0,72)
Frans:	3,50	(0,61)
Duits:	2,83	(0,72)
Leerjaar 4:	3,19	(0,80)
Leerjaar 5:	3,44	(0,46)
<i>Subvariabele 3C: Houdingen</i>	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,96	(0,78)
Frans:	3,17	(0,72)
Duits:	2,57	(0,75)
Leerjaar 4:	2,98	(0,85)
Leerjaar 5:	2,89	(0,60)
Hoofdvariabele 4: Context	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,21	(0,47)
Frans:	3,29	(0,47)
Duits:	3,05	(0,42)
Leerjaar 4:	3,25	(0,47)
Leerjaar 5:	3,11	(0,46)
<i>Subvariabele 4A: Voorkennisactivering</i>	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,35	(0,68)
Frans:	3,47	(0,69)
Duits:	3,15	(0,63)
Leerjaar 4:	3,47	(0,67)
Leerjaar 5:	3,05	(0,63)
<i>Subvariabele 4B: Uitsluiten stereotypen</i>	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,06	(0,63)
Frans:	3,12	(0,55)
Duits:	2,94	(0,75)
Leerjaar 4:	3,02	(0,67)
Leerjaar 5:	3,16	(0,54)

Hoofdvariabele 5: Savoir-être	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,13	(0,69)
Frans:	3,26	(0,69)
Duits:	2,92	(0,65)
Leerjaar 4:	3,24	(0,71)
Leerjaar 5:	2,88	(0,57)
Subvariabele 5A: Reflectie	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,03	(0,77)
Frans:	3,19	(0,75)
Duits:	2,74	(0,73)
Leerjaar 4:	3,08	(0,81)
Leerjaar 5:	2,89	(0,66)
Subvariabele 5B: Betrokkenheid: 'Eigen wereld'	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,24	(0,77)
Frans:	3,32	(0,78)
Duits:	3,10	(0,75)
Leerjaar 4:	3,08	(0,81)
Leerjaar 5:	2,86	(0,63)

Uit de resultaten van **hoofdvariabele 1** blijkt duidelijk dat de leerlingen vinden dat de door ons ontworpen lessen een cultuur hoofddoel bevatten. De leerlingen geven gemiddeld een score van 3,84. Tussen Frans en Duits zit hierin geen significant verschil. Wel geven de leerlingen uit 4 VWO een iets hogere score (3,92) dan de leerlingen uit 5 VWO (3,63), maar dit verschil is niet significant.

De **hoofdvariabele 2** 'communicatieaspect' heeft als doel het testen van het communicatieve aspect in onze les, zoals voorgeschreven werd in ons theoretisch kader. Uit de resultaten blijkt dat leerlingen dit communicatieve aspect in les gevonden hebben (score 3,64). Daarnaast gaven leerlingen aan dat zij ook de relevantie van deze oefeningen zagen (score 3,49). Op het gebied van afbakening van het onderwerp, werd binnen deze variabele het hoogst gescoord met een gemiddelde van 3,79 en een relatief lage standaard deviatie. De verschillen binnen de twee talen en leerjaren zijn klein en niet significant.

De **hoofdvariabele 3** 'interculturele competentie' had als doel te meten in hoeverre de leerlingen van mening zijn dat zij door deze les "intercultureel competent" geworden zijn op het gebied van het behandelde thema in de les. Deze hoofdvariabele is te verdelen in drie subvariabelen: kennis van sociale groeperingen, vaardigheden en houdingen. Wat betreft de eerste subvariabele: de leerling geeft aan dat hij/zij zich deze les heeft beziggehouden met sociale groeperingen door een score van 3,47 te geven, waarin een significant verschil bestaat tussen Frans en Duits ($F = 4,24$, $P = 0,04$). De tweede subvariabele vaardigheden geeft uiteenlopende resultaten. Alle leerlingen tezamen vinden dat deze variabele ongeveer wel aan bod is gekomen met een score van 3,26. Hier zit echter een groot verschil tussen Frans (3,50) en Duits (2,83). Bij subvariabele C, houdingen, geven de leerlingen een algemeen 'neutraal' antwoord, met een gemiddelde score van 2,96 – precies in het midden dus.

De **hoofdvariabele 4** 'context' was voornamelijk gericht op het in kaart brengen van de contextualisering van het onderwerp van de les. Een belangrijk aspect hiervan was de voorkennisactivering. De leerlingen gaven deze subvariabele een score van 3,35 met een verschil

tussen zowel Frans en Duits als tussen 4 VWO en 5 VWO van respectievelijk 3,47 versus 3,15 en 3,47 versus 3,05, waarbij het verschil tussen leerjaar 4 en 5 significant is ($F = 5,47$, ($P = 0,02$)). De subvariabele 'uitsluiten stereotypen' bracht weinig grote verschillen aan het licht met een gemiddelde van rond de 3 van 'neutraal'.

Bij deze **hoofdvariabele 5** savoir-être draait het om de visie van een individu op anderen. Daarom hebben wij ook gekozen voor de subvariabele 'reflectie'. Deze subvariabele wordt neutraal beoordeeld door de leerlingen met een score van 3,03. De Franse leerlingen beoordelen deze subvariabele positiever dan de Duitse leerlingen (3,19 ten opzichte van 2,74); de leerlingen uit 4 VWO beoordelen deze variabele positiever dan de leerlingen uit 5 VWO (2,89 ten opzichte van 3,03). De tweede subvariabele heeft betrekking tot de "eigen wereld" van de leerling. Leerlingen zijn hier over het algemeen tevreden over, en geven gemiddeld een score van 3,24. Weer zijn het de leerlingen van 5 VWO die afwijken van het gemiddelde met een score van 2,86. Leerlingen geven aan dat het vrijwel de eerste keer is dat zij over dit thema van een leesles hebben nagedacht (score 3,31). Ook bij deze stelling verschillen de resultaten van 4 en 5 VWO (3,44 voor 4 VWO tegenover 3,00 voor 5 VWO).

36: Dit was een prettige leesvaardigheidsles		
	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,72	(1,06)
Frans:	3,93	(0,99)
Duits:	3,33	(1,09)
Leerjaar 4:	3,71	(1,11)
Leerjaar 5:	3,74	(0,93)
37: Dit was een uitdagende les		
	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,85	(1,00)
Frans:	3,23	(0,81)
Duits:	2,17	(0,96)
Leerjaar 4:	2,73	(1,03)
Leerjaar 5:	3,16	(0,90)
38: Dit was een leerzame les		
	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,24	(1,09)
Frans:	3,58	(0,96)
Duits:	2,63	(1,06)
Leerjaar 4:	3,15	(1,15)
Leerjaar 5:	3,47	(0,91)
39: Dit was een inhoudelijk moeilijke les		
	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,27	(1,12)
Frans:	2,67	(1,11)
Duits:	1,54	(0,72)
Leerjaar 4:	1,85	(0,92)
Leerjaar 5:	3,32	(0,89)

40: Er is nog nooit eerder een leestekst op deze manier behandeld in de les Frans/ Duits		
	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,22	(1,17)
Frans:	3,30	(1,04)
Duits:	3,08	(1,38)
Leerjaar 4:	3,08	(1,27)
Leerjaar 5:	3,58	(0,77)

41: Ik zou graag nogmaals op deze manier de leesvaardigheid willen trainen		
	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,57	(1,21)
Frans:	3,88	(1,07)
Duits:	3,00	(1,25)
Leerjaar 4:	3,52	(1,26)
Leerjaar 5:	3,68	(1,11)

De stellingen van **deel C** (vraag 36 t/m 41 van de vragenlijst) hadden voornamelijk als doel om de mening van de leerlingen over de door ons ontworpen leesvaardigheidles vast te stellen. Uit die resultaten blijkt dat leerlingen de door ons ontworpen leesvaardigheidles als prettig hebben ervaren (met een score van 3,72 voor alle leerlingen): de leerlingen Frans beoordeelden de les bijna met 4 punten en de leerlingen Duits iets minder, maar nog steeds als prettig (3,33). Wat betreft de uitdagendheid van de les is er een verschil te zien tussen de leerjaren: leerlingen uit 4 VWO ervaren de les niet zozeer als uitdagend (2,73), terwijl de leerlingen uit 5 VWO dit wel doen (3,16). Hiermee samenhangend is ook te zien dat leerlingen uit 4 VWO de les inhoudelijk gezien niet moeilijk vonden, terwijl leerlingen uit 5 VWO de les wel inhoudelijk moeilijk vonden (1,85 voor 4 VWO ten opzichte van 3,32 voor 5 VWO). Leerlingen Frans geven aan dat zij het wel een leerzame les gevonden hebben; leerlingen Duits zijn het hier niet helemaal mee eens, met hun score van onder de 3,00 (namelijk 2,63). Alle leerlingen gaven aan dat zij nog nooit op deze manier een leestekst hebben behandeld bij Duits of Frans (3,22) en dat zij graag nog eens op deze manier leesvaardigheid zouden willen trainen (3,57). Bij deze laatste categorie is wel een verschil waar te nemen tussen Duits en Frans; de score voor Frans is 3,88 en de score van Duits is geheel neutraal: 3,00.

Discussie resultaat vragenlijsten leerlingen

In dit gedeelte gaan wij onze onderzoeksresultaten specifiek analyseren en bediscussiëren. Dit zullen wij doen aan de hand van de hierboven gegeven tabellen, evenals de gemiddelden van de losse stellingen uit de enquête die de leerlingen aan het einde van de les hebben ingevuld.

Uit het eerste deel van de vragenlijst (deel A) bleken duidelijke verschillen tussen Frans en Duits enerzijds en tussen 4 VWO en 5 VWO anderzijds. Met name stelling 2 geeft een significant verschil tussen de twee talen: leerlingen Duits vinden het leren van Duits op school belangrijker dan dat leerlingen Frans dit vinden voor hun vak. Dit verschil is hoogstwaarschijnlijk te verklaren vanuit geografisch en economisch oogpunt. De leerlingen Duits die wij hebben ondervraagd wonen allen zeer dichtbij de Duitse grens (Enschede) en zullen dus geregeld ervaren dat een goede beheersing van het Duits essentieel is in hun omgeving. Dit punt gaat niet op voor de leerlingen Frans, die respectievelijk afkomstig zijn uit Maarssen en Oudenbosch. Daarnaast blijkt de Franse cultuur duidelijker interessanter dan de Duitse cultuur, alhoewel beiden onder de gemiddelde score van 3,00 vallen: de ondervraagde leerlingen zijn dus kennelijk niet zo geïnteresseerd in de cultuur van de moderne vreemde taal die ze leren.

Een overeenkomst tussen zowel Frans en Duits, 4 VWO als 5 VWO, is het belang dat zij hechten aan leesvaardigheid. Alle groeperingen geven aan dat deze vaardigheid van groot belang is voor het leren van een moderne vreemde taal. Dit is, naar onze mening, te verklaren vanuit het feit dat het Centraal Schriftelijk Eindexamen voor de moderne vreemde talen bestaat uit leesvaardigheid. Leerlingen zijn zich hiervan bewust en hechten zodoende veel waarde aan leesvaardigheidsonderwijs. Dit betekent dat bij veel leerlingen een deel van de motivatie voor het onderdeel leesvaardigheid extrinsiek zal zijn, aangezien ze de cultuur van het land veel minder belangrijk vinden.

Uit de enquête blijkt dat leerlingen zich er duidelijk van bewust waren dat er een **cultuur hoofddoel** zat aan onze leesvaardigheidlessen. Zoals wij al aangegeven hebben in het theoretisch kader, zegt Humblé (2005) dat de les de beste omgeving is om dit doel centraal te stellen. Dit kwam goed naar voren in de les en heeft als consequentie dat een duidelijk doel is bereikt. Wat opvalt in de analyse van de resultaten uit deze tabel is het feit dat leerlingen grammatica kennelijk onbelangrijk achten in deze les. Dit een positief teken, want het culturele hoofddoel moest centraal staan en niet het grammaticagebruik. Daarnaast constateren wij een verschil in vocabulairekennis. De leerlingen uit 4 VWO geven aan dat dit bij hen ruim voldoende was; leerlingen uit 5 VWO zeggen echter dat dit bij hen niet altijd voldoende aanwezig was. Dit verschil is te verklaren vanuit het niveau van de teksten. Leerlingen uit 4 VWO kregen een 5 HAVO tekst voorgeschoteld en leerlingen uit 5 VWO kregen een 6 VWO tekst voor hun kiezen.

Als we de resultaten omtrent het **communicatieve aspect** bekijken, kunnen we concluderen dat leerlingen van mening zijn dat dit communicatieve aspect duidelijk aanwezig was in onze lessen. Uit theorie is gebleken dat de afgelopen jaren de focus steeds meer is verschoven van grammaticaonderwijs naar communicatief onderwijs in het MVT-onderwijs. De leerlingen vonden daarnaast de oefeningen en de teksten relevant voor het vak; ze vonden de onderwerpen goed passen bij de verschillende talen. Dit kan mede verklaard worden door onze keuze van (recente) examenteksten. De leerlingen weten dus dat dit soort teksten terug kan komen in het eindexamen. Ze waren van mening dat het onderwerp van de tekst interessant was. Dit is goed om te onthouden, want op deze manier kan men in de toekomst de leerlingen misschien beter motiveren voor leesvaardigheidsonderwijs. Gezien de resultaten uit de enquête is het gelukt om het thema van de les goed af te bakenen; één van de aspecten die van belang zijn bij het aanbieden van een culturele les aan de leerlingen. Wat wel opvallend is, is dat de leerlingen van het vijfde leerjaar een lagere waardering geven voor 'relevantie' en 'afbakening' dan de leerlingen uit het vierde leerjaar. Dit kan mogelijk komen door de moeilijkheidsgraad van de tekst.

Uit het theoretisch kader kwam zeer duidelijk naar voren dat alle theorieën het belang van de *interculturele competentietheorie*, zoals geformuleerd door Byram, onderstrepen. In deze theorie speelt het ontwikkelen van de interculturele competentie een essentiële rol. De hoofdvariabele **interculturele competentie** hebben wij aan de hand van verschillende theoretische invalshoeken verdeeld in 3 subvariabelen die hierboven al uitgebreid aan bod zijn gekomen. Bij de analyse van de resultaten van deze hoofdvariabele konden wij veel verschillen waarnemen tussen zowel Frans als Duits, als ook tussen VWO 4 en VWO 5. De verschillen tussen de talen komen vooral naar voren bij de subvariabelen 'vaardigheden' en 'houdingen'. Onderwerpen die positiever worden beoordeeld door de leerlingen Frans zijn de structuur van de les, de mogelijkheid tot interpretatie van de les, de tekst als opening tot een kritische blik op culturele verschillen en de invloed van de lesinhoud op de manier van denken over het onderwerp. Feit is dat er binnen dit onderzoek sprake is geweest van

drie verschillende lessituaties met verschillende talen, leesteksten en leerjaren, maar natuurlijk ook met verschillende docenten docentstijlen. Dat zal zeker een deel van de verklaring voor de onderlinge verschillen zijn. Er zijn meerdere oorzaken te noemen voor deze verschillen, alleen zijn deze niet gebaseerd op gedegen onderzoek, maar op basis van speculatie. Daarom zullen wij hier geen oorzaken voor deze verschillen noemen; hiervoor is meer en gedetailleerder onderzoek nodig.

Eén subvariabele binnen de hoofdvariabele **context** was het 'uitsluiten van stereotypen', een essentieel punt voor de ontwikkeling van de interculturele competentie zoals geformuleerd door het Europees Referentiekader. De resultaten van ons onderzoek waren echter te 'neutraal' (met een gemiddelde score van 3,06) om te zeggen of wij nu wel / niet in dit doel geslaagd zijn. Wel bleek uit deze hoofdvariabele dat het met het activeren van de voorkennis wel goed zat met een gemiddelde score onder alle leerlingen van 3,35 (hoewel het gemiddelde in het vijfde leerjaar een stuk lager lag (2,71)). De leerlingen uit dit onderzoek waren van mening dat deze voorkennis goed van pas kwam bij het lezen en analyseren van de tekst. Het toont aan hoe belangrijk het is om van te voren aan leerlingen duidelijk te maken wat je in de les gaat doen, waarom je dit gaat doen en aan het begin van de les een stapje terug te doen om te kijken wat leerlingen uit zichzelf al weten van een onderwerp.

De variabele **savoir-être** is een belangrijke hoofdvariabele die is voortgekomen uit de theorie van het Europees Referentiekader. Deze theorie stelt dat een goede cultuur georiënteerde (leesvaardigheid)les genoeg *savoir-être* aan bod laat komen: in deze competentie komen de verschillen tussen de eigen achtergrond en die van de 'Ander' het meest naar voren, zoals wij al hebben aangegeven in het theoretisch kader. Opmerkelijk bij deze variabele zijn de grote verschillen tussen 4 VWO en 5 VWO. Een belangrijk kenmerk van onze les was het maken van een vergelijking tussen twee culturen (de Nederlandse en Franse/Duitse) om zodoende deze *savoir-être* goed aan bod te laten komen. Het is dus opvallend te noemen dat de leerlingen uit 5 VWO dit kennelijk minder ervaren hebben dan leerlingen uit 4 VWO. Een mogelijke oorzaak kan zijn dat leerlingen uit 5 VWO verder zijn in hun ontwikkeling, waardoor in de methodes al meer authentieke cultuur aan bod is gekomen dan bij de methodes voor 4 VWO. Dit is echter speculatief. De resultaten op stelling 23 laten zien dat de leerlingen over het algemeen de leesvaardigheidles interessant vonden. Dit blijkt uit de gemiddelde score van 3,51. Ondanks het feit dat de resultaten op deze stelling variëren (Franse leerlingen 3,65; Duitse leerlingen 3,25; 4 VWO 3,67; 5 VWO 3,11), kunnen we wel concluderen dat de interesse van leerlingen gewekt is.

Aan de resultaten van **onderdeel C** hechten wij in ons onderzoek veel waarde. Enerzijds omdat wij docenten zijn die hun leerlingen graag willen motiveren voor hun vak; anderzijds omdat deze resultaten antwoord geven op onze onderzoeksvraag "Hoe ervaart de leerling een cultuur georiënteerde MVT-leesvaardigheidles?"

Wat als eerste opvalt, is dat alle leerlingen de les als prettig hebben ervaren (in totaal beoordeelden alle leerlingen samen de les met een 3,72). Hierin is geen significant verschil tussen 4 VWO en 5 VWO te zien. De twee leerjaren verschillen echter wel aanzienlijk in hun ervaring van de moeilijkheidsgraad en de uitdagendheid van de les. De leerlingen uit 4 VWO bestempelen de les als veel minder moeilijk dan de leerlingen uit 5 VWO. Dit verschil is waarschijnlijk te wijten aan de verschillende niveaus van de teksten: leerlingen uit 4 VWO kregen een eindexamentekst van 5 HAVO

voorgeschied, terwijl de tekst bij de leerlingen uit 5 VWO afkomstig was uit een eindexamen van 6 VWO.

Essentieel voor ons als motiverende docent zijn de resultaten op stelling 41. In deze stelling geven de leerlingen aan of zij nogmaals leesvaardigheid willen trainen als de les is samengesteld volgens onze lesopzet. De leerlingen antwoordden positief en gaven dit aan door middel van gemiddelde score van 3,57. We kunnen dus stellen dat het toevoegen van de verschillende elementen van cultuur leerlingen enthousiast maakt voor het trainen van leesvaardigheid. We moeten echter voorzichtig zijn met het trekken van conclusies, aangezien ons aantal respondenten niet enorm groot was, de onderwijssituaties verschillend waren en de stellingen in de enquête een algemeen karakter hadden. Wel kunnen we een tendens aangeven. Deze is dus klaarblijkelijk positief wat betreft de invoering van meer cultuur in de leesvaardigheidles bij moderne vreemde talen.

In de eerste vragen uit onze vragenlijst hebben wij bewust aan de leerlingen gevraagd hoe 'interessant' zij de cultuur van Frankrijk/Duitsland vonden. Deze score was niet zo hoog, namelijk 2,48. Toch blijkt uit onze resultaten, ondanks de grote verschillen die toch ook waarneembaar zijn, dat leerlingen de leesles wel interessant vonden en graag opnieuw een les in eenzelfde 'culturele' vorm zouden krijgen.

Naast de ervaringen van de leerlingen hebben wij zelf, als docenten-in-opleiding, ook onze eigen ervaringen op papier gezet. De drie leesvaardigheidlessen zijn uitgevoerd door drie verschillende docenten in opleiding. De drie lessen werden opgenomen op video en hierna met elkaar vergeleken. Hierdoor zijn er veel verschillende ervaringen te noemen, maar worden de hierna genoemde ervaringen door ons alle drie gedeeld.

Ten eerste was het tijdgebrek in alle lessen noemenswaardig. We wilden graag dieper op de discussie over stereotypen ingaan, maar door tijdgebrek was dit helaas niet mogelijk. Dit heeft onder andere te maken met het moeten invullen van de vragenlijst door de leerlingen. Het zorgvuldig invullen van deze lijst kost al snel 5 à 10 minuten, tijd die je normaliter goed zou kunnen gebruiken voor het verder uitdiepen van de discussie. Toch vonden wij het van essentieel belang dat de leerlingen gelijk na de les zouden oordelen over de leesvaardigheidles. Zouden zij dit later hebben ingevuld, dan zouden hun ervaringen al verder weggezakt zijn en dus een minder reëel beeld van onze lessen gegeven hebben.

Tijdens de discussie over stereotypen en vooroordelen viel het ons op dat niet alle leerlingen even goed meededen. In sommige klassen was het moeilijk om de discussie op gang te krijgen. Wellicht stond het thema iets te ver van hun leefwereld vandaan. Dit kan ook vakafhankelijk zijn; leerlingen in Enschede hebben tenslotte meer ervaring met Duitsers dan leerlingen Frans in Maarssen en Oudenbosch met Fransen hebben. Tevens zou een hoger leerjaar (5^e klas) meer open voor het thema kunnen staan dan een lager (4^e klas) leerjaar. Dit is echter speculatief. Meer onderzoek is nodig om deze veronderstelling te bevestigen.

De voorbereiding van de les kostte veel tijd. Tijd die in de reguliere onderwijspraktijk niet altijd aanwezig is. Verder onderzoek naar de samenstelling van een cultuur georiënteerde lesopzet voor de inbreng van cultuur in de leesvaardigheidles zou een streven moeten zijn om als handvat te dienen voor de docent en daarmee tijdsbesparing op te leveren. Wel is gebleken dat een docent met de ontwerpregels die wij gebruikt hebben voor onze lessen, leuke en motiverende leesvaardigheid-

lessen kan ontwerpen. Het zou interessant zijn om onderzoek te verrichten naar de mogelijkheden bij de andere taalvaardigheden.

4. Conclusie

Als leraren-in-opleiding kregen wij al vroeg in onze lespraktijk te maken met het feit dat leerlingen het leren van een moderne vreemde taal over het algemeen, en specifiek het trainen van leesvaardigheid, niet bepaald als een motiverende taak zien. Door middel van dit praktijkgericht onderzoek wilden wij erachter komen of de invoering van meer cultuur invloed heeft op de beoordeling van leerlingen van leesvaardigheidlessen. Dit wilden wij bewerkstelligen door het beantwoorden van onze onderzoeksvraag: "Hoe ervaart de leerling een cultuur georiënteerde MVT-leesvaardigheidles?"

Allereerst hebben wij onze persoonlijke, maar ook de praktische relevantie van dit onderwerp uiteengezet. Daarna hebben wij in het theoretisch kader bestaande theorieën omtrent de invoering van cultuur in het moderne vreemde talenonderwijs bijeengebracht. Vervolgens hebben wij onze onderzoeksgroep, de onderzoeksvariabelen en de manier van onderzoeken kenbaar gemaakt. Hierna hebben wij onze onderzoeksresultaten getoond, alsmede onze eigen ervaringen gedeeld. Als laatste geven wij nu een conclusie.

Onze onderzoeksvraag "Hoe ervaart de leerling een cultuur georiënteerde MVT leesvaardigheidles?" is vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Wij hebben in dit praktijkgericht onderzoek gekozen om voornamelijk te kijken naar de leerling, aangezien dit onze doelgroep in het voortgezet onderwijs is. Uit ons onderzoek is gebleken dat het toevoegen van de verschillende culturele elementen leerlingen enthousiaster maakt voor het trainen van leesvaardigheid. Ook komt naar voren dat leerlingen onze lessen als 'prettig' en 'interessant' beschouwen. Bovendien is gebleken dat docenten leuke, inspirerende en motiverende leesvaardigheidlessen kunnen ontwerpen aan de hand van de ontwerpregels die wij gebruikt hebben voor onze lessen. We moeten echter voorzichtig zijn met het trekken van te algemene conclusies. Ons aantal respondenten was niet enorm groot; de onderwijssituaties waren te verschillend van aard en de stellingen in de enquête hadden een algemeen karakter.

Welke invloed hebben verschillende leerjaren, verschillende vakken, verschillende docentstijlen op de ervaring van de leerlingen op een cultuur georiënteerde les? Is het mogelijk om een format te ontwikkelen voor cultuur georiënteerde lessen voor de andere taalvaardigheden van de moderne vreemde talen? Het zou interessant zijn om in de toekomst meer onderzoek hiernaar te verrichten. Ook is het van belang dat er meer eisen worden gesteld aan de culturele elementen in het MVT-onderwijs, zoals ook Kwakernaak al heeft aangegeven. Onderwijskundige organen als het ERK, de Schoolinspectie en het CITO moeten hierin een leidende rol op zich nemen om zo daadwerkelijk het intercultureel bewustzijn van de leerlingen te vergroten en daarbij het MVT-onderwijs aantrekkelijk te maken voor de leerling.

Bibliografie

- Baarda, B. en De Goede M, *Basisboek Methoden en Technieken*, Groningen: Wolters-Noordhoff, 2001
- Byram, M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon (England): Multilingual Matters, 1997.
- Canton, J. en Fasoglio, D. "Vreemdetalenonderwijs: een (inter)cultureel avontuur? Interculturele competentie in de taalles: impressies uit een eerste verkenning in Nederland." *Stichting Leerplan Ontwikkeling*, juni 2009
- *Developing and assessing intercultural communicative competence. A guide for language teachers and teacher educators*. European Centre for Modern Languages, 2007
- *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*. Council of Europe / Nederlandse Taalunie, 2000.
http://taalunieversum.org/onderwijs/gemeenschappelijk_europees_referentiekader/
- Humblé, Philippe. "Een paar bedenkingen bij het vreemdetalenonderwijs", *Romaneske*, vol. 2005/2, Leuven (15 – 32)
- Kwakernaak, E. *Didactiek van het vreemdetalenonderwijs*. Bussum: Coutinho, 2009.
- Noels, K. A., "Learning Spanish as a Second Language: Learners' Orientations and Perceptions of Their Teachers' Communications Style", uit: *Attitudes and Motivations in Language Learning*, Dörnyei, Z (éd.), Oxford: 2003, P 97-136

Bijlagen bij dit artikel

Bijlage 1: Vragenlijst³

Beste leerlingen,

Ik ga jullie 41 stellingen geven over leesvaardigheid en de les leesvaardigheid die jullie zojuist gevolgd hebben. Deze lijst is opgedeeld in drie delen. Deel A bevat een aantal algemene vragen over jou en algemene stellingen over de taal en het onderdeel leesvaardigheid. Deel B bevat stellingen over de inhoud van de zojuist uitgevoerde les. Deel C tot slot, bevat enkele stellingen over jouw persoonlijke beoordeling van deze les. Bij iedere stelling geef je aan in hoeverre je het eens of oneens bent door het betreffende cijfer te omcirkelen. Een 1 is steeds 'helemaal niet mee eens' en een 5 is steeds 'helemaal mee eens'. Als je vindt dat de vraag niet op jou van toepassing is, of niet op deze les van toepassing is, dan omcirkel je de 0 van 'niet van toepassing'. Vul altijd iets in. De vragenlijst wordt anoniem ingevuld en heeft geen enkele invloed op jouw beoordeling voor het vak Frans.

A. Algemeen

- **Ik ben een jongen/ meisje (omcirkel wat van toepassing is)**
- **Ik ben jaar oud**
- **Ik zit in leerjaar..... van het VWO**
- **Mijn laatste rapportcijfer voor het vak Frans is een**

1. Het leren van een vreemde taal is plezierig.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

³ Waar staat "Frans" kan ook "Duits" worden gelezen.

2. Het is belangrijk om Frans op school te leren.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

3. De cultuur van Frankrijk wekt mijn interesse.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

4. Leesvaardigheid is een belangrijk onderdeel van het leren van een taal.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

5. Leesvaardigheid is een sterk punt van mij binnen het vak Frans.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

B. Stellingen over de inhoud van deze leesvaardigheidles

6. Deze les stelt een cultureel thema aan de orde.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

7. Deze les is voor mij duidelijk gestructureerd.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

8. Het onderwerp van de leestekst past bij het vak Frans.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

9. Deze les en leestekst bieden stof tot nadenken.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

10. Deze les voegt iets toe aan mijn huidige kennis van de Franse cultuur.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

11. Het is mogelijk het onderwerp van deze les in één woord samen te vatten.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

12. Mijn voorkennis kwam goed van pas bij het analyseren van de leestekst.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

13. De behandelde tekst biedt een opening tot een kritische blik op culturele verschillen.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

14. Deze les biedt een andere blik op de verhoudingen tussen Nederlanders en Fransen.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

15. Het is belangrijk iets over het onderwerp van de leestekst te leren.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

16. Mijn woordenschatkennis was voldoende om de essentie van de tekst uit deze les te kunnen begrijpen.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

17. Deze les leert je iets over het denkbeeld van anderen.

Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

18. **Het is de eerste keer dat ik over het thema van de leesles heb nagedacht.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
19. **Van tevoren wist ik al iets over het onderwerp van de tekst af.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
20. **De les leert je iets over de manier waarop je een tekst kunt interpreteren.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
21. **Het thema van deze les moet een vervolg krijgen op school.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
22. **De leestekst stelt één specifiek onderwerp aan de orde.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
23. **De inhoud van deze les interesseert mij niet.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
24. **De inhoud van deze les vormt een informatiebron voor een specifiek cultureel onderwerp.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
25. **In deze les worden vooroordelen over Fransen bevestigd.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
26. **Het onderwerp van de leestekst is interessant.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
27. **Het maken van vergelijkingen tussen culturen is een belangrijk aspect van deze les.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
28. **Het onderwerp van de leestekst is relevant voor je persoonlijke ontwikkeling.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
29. **Aan het begin van de les werd duidelijk wat het onderwerp van deze les was.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
30. **In deze les was grammatica belangrijk.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
31. **Het onderwerp van de leestekst wekt mijn interesse.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
32. **De leestekst geeft een waarheidsgetrouw beeld van de situatie in Frankrijk m.b.t. het onderwerp van deze les.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
33. **In deze les oefen je meer dan alleen het leren begrijpen van een tekst.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing
34. **De behandelde leestekst sluit aan op kennis van de Franse cultuur waarover je al hoort te beschikken.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

35. **De inhoud van de les heeft invloed op je manier van denken over het behandelde onderwerp.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

C. Beoordeling van deze les

36. **Dit was een prettige leesvaardigheidles.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

37. **Het was een uitdagende les.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

38. **Dit was een leerzame les.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

39. **Het was een inhoudelijk moeilijke les.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

40. **Er is nog nooit eerder een leestekst op deze manier behandeld in de les Frans.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

41. **Ik zou graag nogmaals op deze manier de leesvaardigheid willen trainen.**
 Helemaal niet mee eens 1 2 3 4 5 Mee eens 0 Niet van toepassing

Dank je voor het invullen!

Bijlage 2: Means & standard deviations

Means & standard deviations per hoofd- /subvariabele en per losse vraag

Alle leerlingen: N= 67

Leerjaar 4: N = 48

Frans: N = 43

Leerjaar 5: N = 19

Duits: N = 24

NB. De vragen met een * zijn in de vragenlijst ontkennend gesteld en zijn voor de verwerking bevestigend ingevoerd

Hoofdvariabele 1: Cultureel hoofddoel	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,84	(0,69)
Frans:	3,81	(0,56)
Duits:	3,89	(0,70)
Leerjaar 4:	3,92	(0,64)
Leerjaar 5:	3,63	(0,50)

De bijbehorende vragen:

6: Deze les stelt een cultureel thema aan de orde

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,75	(0,95)
Frans:	4,12	(0,76)
Duits:	3,08	(0,97)
Leerjaar 4:	3,75	(1,04)
Leerjaar 5:	3,74	(0,73)

16: Mijn woordenschatkennis was voldoende om de essentie van de tekst uit deze les te kunnen begrijpen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,79	(1,05)
Frans:	3,53	(1,08)
Duits:	4,25	(0,85)
Leerjaar 4:	4,13	(0,84)
Leerjaar 5:	2,95	(1,08)

30: In deze les was grammatica niet belangrijk*

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,97	(1,15)
Frans:	3,77	(1,11)
Duits:	4,33	(1,17)
Leerjaar 4:	3,88	(1,23)
Leerjaar 5:	4,21	(0,92)

Hoofdvarebele 2: Communicatieaspect

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,64	(0,60)
Frans:	3,75	(0,58)
Duits:	3,25	(0,65)
Leerjaar 4:	3,73	(0,63)
Leerjaar 5:	3,40	(0,47)

Subvariabele 2A: Relevantie

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,49	(0,76)
Frans:	3,71	(0,58)
Duits:	3,10	(0,88)
Leerjaar 4:	3,53	(0,85)
Leerjaar 5:	3,40	(0,42)

De bijbehorende vragen:

8: Het onderwerp van de leestekst past bij het vak Frans/ Duits

	M	(SD)
Alle leerlingen:	4,00	(1,03)
Frans:	4,42	(0,70)
Duits:	3,25	(1,11)
Leerjaar 4:	3,87	(1,12)
Leerjaar 5:	4,32	(0,67)

15: Het is belangrijk iets over het onderwerp van de leestekst te leren

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,12	(0,96)
Frans:	3,23	(0,95)
Duits:	2,92	(0,97)
Leerjaar 4:	3,13	(1,06)
Leerjaar 5:	3,11	(0,66)

26: Het onderwerp van de leestekst is interessant

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,36	(1,08)
Frans:	3,49	(0,99)
Duits:	3,13	(1,23)
Leerjaar 4:	3,58	(1,15)
Leerjaar 5:	2,79	(0,63)

Subvariabele 2B: Afbakening

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,79	(0,74)
Frans:	3,79	(0,71)
Duits:	3,79	(0,79)
Leerjaar 4:	3,94	(0,70)
Leerjaar 5:	3,40	(0,69)

De bijbehorende vragen:

11: Het is mogelijk het onderwerp van deze les in één woord samen te vatten

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,51	(1,11)
Frans:	3,53	(1,00)
Duits:	3,46	(1,29)
Leerjaar 4:	3,63	(1,12)
Leerjaar 5:	3,21	(1,03)

22: De leestekst stelt één specifiek onderwerp aan de orde

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,97	(1,01)
Frans:	3,95	(1,07)
Duits:	4,00	(0,93)
Leerjaar 4:	4,15	(0,88)
Leerjaar 5:	3,53	(1,22)

29: Aan het begin van de les werd duidelijk wat het onderwerp was van deze les

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,88	(1,01)
Frans:	3,88	(1,01)
Duits:	3,88	(1,04)
Leerjaar 4:	4,04	(0,94)
Leerjaar 5:	3,47	(1,07)

Hoofdvariabele 3: Interculturele competentie

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,14	(0,63)
Frans:	3,35	(0,57)
Duits:	2,77	(0,56)
Leerjaar 4:	3,15	(0,70)
Leerjaar 5:	3,13	(0,41)

Subvariabele 3A: Kennis van sociale groeperingen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,47	(0,68)
Frans:	3,37	(0,71)
Duits:	2,91	(0,66)
Leerjaar 4:	3,26	(0,78)
Leerjaar 5:	3,07	(0,55)

De bijbehorende vragen:

10: Deze les voegt iets toe aan mijn huidige kennis van de Franse/ Duitse cultuur

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,07	(1,12)
Frans:	3,40	(1,00)
Duits:	2,50	(1,10)
Leerjaar 4:	2,98	(1,25)
Leerjaar 5:	3,32	(0,67)

17: Deze les leert je iets over het denkbeeld van anderen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,46	(0,89)
Frans:	3,51	(0,91)
Duits:	3,38	(0,88)
Leerjaar 4:	3,67	(0,83)
Leerjaar 5:	2,95	(0,85)

24: De inhoud van deze les vormt een informatiebron voor een specifiek cultureel onderwerp

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,09	(0,87)
Frans:	3,21	(0,83)
Duits:	2,88	(0,90)
Leerjaar 4:	3,15	(0,90)
Leerjaar 5:	2,95	(0,78)

Subvariabele 3B: Vaardigheden

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,26	(0,72)
Frans:	3,50	(0,61)
Duits:	2,83	(0,72)
Leerjaar 4:	3,19	(0,80)
Leerjaar 5:	3,44	(0,46)

De bijbehorende vragen:

7: Deze les is duidelijk voor mij gestructureerd

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,70	(1,04)
Frans:	4,12	(0,85)
Duits:	2,96	(0,95)
Leerjaar 4:	3,63	(1,14)
Leerjaar 5:	3,89	(0,74)

20: De les leert je iets over de manier waarop je een tekst kunt interpreteren

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,85	(1,03)
Frans:	3,05	(0,93)
Duits:	2,50	(1,14)
Leerjaar 4:	2,79	(1,15)
Leerjaar 5:	3,00	(0,67)

33: In deze les oefen je meer dan alleen het leren begrijpen van een tekst

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,24	(0,92)
Frans:	3,35	(0,72)
Duits:	3,04	(1,20)
Leerjaar 4:	3,17	(1,00)
Leerjaar 5:	3,42	(0,69)

Subvariabele 3C: Houdingen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,96	(0,78)
Frans:	3,17	(0,72)
Duits:	2,57	(0,75)
Leerjaar 4:	2,98	(0,85)
Leerjaar 5:	2,89	(0,60)

De bijbehorende vragen:

13: De behandelde tekst biedt een opening tot een kritische blik op culturele verschillen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,16	(0,98)
Frans:	3,49	(0,86)
Duits:	2,58	(0,93)
Leerjaar 4:	3,25	(1,08)
Leerjaar 5:	2,95	(0,62)

28: Het onderwerp van de leestekst is relevant voor je persoonlijke ontwikkeling

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,76	(1,10)
Frans:	2,86	(1,06)
Duits:	2,58	(1,18)
Leerjaar 4:	2,75	(1,18)
Leerjaar 5:	2,79	(0,92)

35: De inhoud van de les heeft invloed op je manier van denken over het behandelde onderwerp

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,94	(1,07)
Frans:	3,16	(0,90)
Duits:	2,54	(1,25)
Leerjaar 4:	2,94	(1,16)
Leerjaar 5:	2,95	(0,85)

Hoofdvariabele 4: Context

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,21	(0,47)
Frans:	3,29	(0,47)
Duits:	3,05	(0,42)
Leerjaar 4:	3,25	(0,47)
Leerjaar 5:	3,11	(0,46)

Subvariabele 4A: Voorkennisactivering

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,35	(0,68)
Frans:	3,47	(0,69)
Duits:	3,15	(0,63)
Leerjaar 4:	3,47	(0,67)
Leerjaar 5:	3,05	(0,63)

De bijbehorende vragen:

12: Mijn voorkennis kwam goed van pas bij het analyseren van de leestekst

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,36	(1,07)
Frans:	3,42	(1,07)
Duits:	3,25	(1,07)
Leerjaar 4:	3,60	(1,01)
Leerjaar 5:	2,74	(1,00)

19: Van tevoren wist ik al iets over het onderwerp van de tekst af

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,58	(0,94)
Frans:	3,63	(0,93)
Duits:	3,50	(0,98)
Leerjaar 4:	3,69	(0,90)
Leerjaar 5:	3,32	(1,00)

34: De behandelde leestekst sluit aan op de kennis van de Franse/ Duitse cultuur waarover je al hoort te beschikken

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,12	(1,02)
Frans:	3,35	(0,81)
Duits:	2,71	(1,23)
Leerjaar 4:	3,13	(1,10)
Leerjaar 5:	3,11	(0,81)

Subvariabele 4B: Uitsluiten stereotypen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,06	(0,63)
Frans:	3,12	(0,55)
Duits:	2,94	(0,75)
Leerjaar 4:	3,02	(0,67)
Leerjaar 5:	3,16	(0,54)

De bijbehorende vragen:

14: Deze les biedt een andere blik op de verhoudingen tussen Nederlanders en Fransen/ Duitsers

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,16	(1,08)
Frans:	3,19	(1,03)
Duits:	3,13	(1,19)
Leerjaar 4:	3,27	(1,14)
Leerjaar 5:	2,89	(0,88)

25: In deze les worden vooroordelen over Fransen/ Duitsers ontkracht*

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,00	(1,18)
Frans:	3,00	(1,07)
Duits:	3,00	(1,38)
Leerjaar 4:	2,75	(1,26)
Leerjaar 5:	3,63	(0,58)

32: De leestekst geeft een waarheidsgetrouw beeld van de situatie in Frankrijk/ Duitsland m.b.t. het onderwerp van deze les

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,01	(0,96)
Frans:	3,19	(0,85)
Duits:	2,71	(1,08)
Leerjaar 4:	3,04	(0,97)
Leerjaar 5:	2,95	(0,97)

Hoofdvariabele 5: Savoir-être

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,13	(0,69)
Frans:	3,26	(0,69)
Duits:	2,92	(0,65)
Leerjaar 4:	3,24	(0,71)
Leerjaar 5:	2,88	(0,57)

Subvariabele 5A: Reflectie

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,03	(0,77)
Frans:	3,19	(0,75)
Duits:	2,74	(0,73)
Leerjaar 4:	3,08	(0,81)
Leerjaar 5:	2,89	(0,66)

De bijbehorende vragen:

9: Deze les en leestekst bieden stof tot nadenken

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,10	(1,17)
Frans:	3,47	(0,96)
Duits:	2,46	(1,25)
Leerjaar 4:	3,08	(1,29)
Leerjaar 5:	3,16	(0,83)

21: Het thema van deze les moet een vervolg krijgen op school

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,58	(1,17)
Frans:	2,70	(1,15)
Duits:	2,38	(1,21)
Leerjaar 4:	2,56	(1,18)
Leerjaar 5:	2,63	(1,17)

27: Het maken van vergelijkingen tussen culturen is een belangrijk aspect van deze les

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,40	(0,91)
Frans:	3,42	(0,91)
Duits:	3,38	(0,92)
Leerjaar 4:	3,60	(0,87)
Leerjaar 5:	2,89	(0,81)

Subvariabele 5B: Betrokkenheid: 'Eigen wereld'

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,24	(0,77)
Frans:	3,32	(0,78)
Duits:	3,10	(0,75)
Leerjaar 4:	3,08	(0,81)
Leerjaar 5:	2,86	(0,63)

De bijbehorende vragen:

18: Het is de eerste keer dat ik over dit thema van de leesles heb nagedacht*

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,31	(1,22)
Frans:	3,30	(1,19)
Duits:	3,33	(1,31)
Leerjaar 4:	3,44	(1,20)
Leerjaar 5:	3,00	(1,25)

23: De inhoud van deze les interesseert mij*

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,51	(1,15)
Frans:	3,65	(1,15)
Duits:	3,25	(1,03)
Leerjaar 4:	3,67	(1,12)
Leerjaar 5:	3,11	(1,05)

31: Het onderwerp van de leestekst wekt mijn interesse

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,90	(1,12)
Frans:	3,00	(1,16)
Duits:	2,71	(1,04)
Leerjaar 4:	3,06	(1,14)
Leerjaar 5:	2,47	(0,96)

De overige vragen:

1: Het leren van een vreemde taal is plezierig

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,15	(0,99)
Frans:	3,09	(1,07)
Duits:	3,25	(0,85)
Leerjaar 4:	3,31	(0,95)
Leerjaar 5:	2,74	(1,00)

2: Het is belangrijk om Frans op school te leren

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,19	(0,97)
Frans:	3,00	(0,98)
Duits:	3,54	(0,88)
Leerjaar 4:	3,37	(0,96)
Leerjaar 5:	2,74	(0,87)

3: De cultuur van Frankrijk/ Duitsland wekt mijn interesse

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,48	(1,05)
Frans:	2,70	(1,10)
Duits:	2,08	(0,83)
Leerjaar 4:	2,42	(0,96)
Leerjaar 5:	2,63	(1,26)

4: Leesvaardigheid is een belangrijk onderdeel van het leren van een vreemde taal

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,93	(0,82)
Frans:	4,05	(0,62)
Duits:	3,71	(1,08)
Leerjaar 4:	3,90	(0,86)
Leerjaar 5:	4,00	(0,75)

5: Leesvaardigheid is een sterk punt van mij binnen het vak Frans/ Duits

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,10	(1,16)
Frans:	2,95	(1,17)
Duits:	3,38	(1,10)
Leerjaar 4:	3,21	(1,05)
Leerjaar 5:	2,84	(1,39)

36: Dit was een prettige leesvaardigheidles

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,72	(1,06)
Frans:	3,93	(0,99)
Duits:	3,33	(1,09)
Leerjaar 4:	3,71	(1,11)
Leerjaar 5:	3,74	(0,93)

37: Dit was een uitdagende les

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,85	(1,00)
Frans:	3,23	(0,81)
Duits:	2,17	(0,96)
Leerjaar 4:	2,73	(1,03)
Leerjaar 5:	3,16	(0,90)

38: Dit was een leerzame les

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,24	(1,09)
Frans:	3,58	(0,96)
Duits:	2,63	(1,06)
Leerjaar 4:	3,15	(1,15)
Leerjaar 5:	3,47	(0,91)

39: Dit was een inhoudelijk moeilijke les

	M	(SD)
Alle leerlingen:	2,27	(1,12)
Frans:	2,67	(1,11)
Duits:	1,54	(0,72)
Leerjaar 4:	1,85	(0,92)
Leerjaar 5:	3,32	(0,89)

40: Er is nog nooit eerder een leestekst op deze manier behandeld in de les Frans/ Duits

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,22	(1,17)
Frans:	3,30	(1,04)
Duits:	3,08	(1,38)
Leerjaar 4:	3,08	(1,27)
Leerjaar 5:	3,58	(0,77)

41: Ik zou graag nogmaals op deze manier de leesvaardigheid willen trainen

	M	(SD)
Alle leerlingen:	3,57	(1,21)
Frans:	3,88	(1,07)
Duits:	3,00	(1,25)
Leerjaar 4:	3,52	(1,26)
Leerjaar 5:	3,68	(1,11)